

запрошувати представників іноземних релігійних організацій. Вважаємо доцільним встановити лише обов'язок повідомити орган, що здійснив реєстрацію статуту релігійної організації, про діяльність представників іноземних релігійних організацій, при чому без обов'язку попереднього запрошення та з правом вільного пересування по країні.

Заключні положення. Також слід зазначити про необхідність включення положення про поширення Закону лише на правовідносини, що виникнуть після його прийняття. В іншому випадку, державні органи, можуть отримати право здійснювати перереєстрацію всіх релігійних організацій в Україні.

Замість висновків. Даний Законопроект знаходиться в Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності. Скоріше за все його приймуть у першому читанні в лютому-березні 2003 року. Завдання громадськості і правозахисних організацій вплинути на підготовку цього документу до другого читання, коли будуть розглядатися постатейні зауваження.

*Н. Гаврілова**

Державно-церковні відносини: оцінка молодого покоління

Демократичні перетворення, що відбулися в нашій державі з часу здобуття незалежності, поклали початок становленню державно-церковних відносин нового типу. Такі відносини закріплено Конституцією України, Законом України „Про свободу совісті та релігійні організації” та іншими законодавчими актами і міжнародно-правовими угодами, які ратифіковані нашою державою.

Все це забезпечило стрімкий розвиток релігійно-церковного життя, що характеризується розширенням конфесійної мережі, інтенсивним будівництвом культових споруд, відкриттям духовних навчальних закладів, збільшенням кількості молоді серед віруючих, в т.ч. зростанням популярності професії священнослужителя. Означене – це кількісні показники „релігійного ренесансу”. Проте нам видається більш оптимальним співвіднести кількісні характеристики з якісним наповненням окресленої тенденції. Зазначені показники потребують глибокого релігієзнавчого аналізу суті та змісту ренесансних процесів, зокрема світоглядних та духовних орієнтирів сучасної молоді, адже саме від її вибору значною мірою залежить те, яким буде „обличчя” нашої держави завтра.

Сьогодні ми є свідками стрімкого кількісного зростання вузівської молоді, яке відбулося внаслідок появи платної форми навчання в державних вищих навчальних закладах та розвитку недержавної системи освіти. Інша причина інтенсивного розвитку сфери вищої освіти, як слушно зазначає ректор НТУУ „КПІ”, академік НАН України М. Згуровський, полягає в тому, що „примітивний ринок праці почав позбавляти молодь і систему вищої освіти відповідних стимулів. Це призвело до синдрому непотрібності якісної освіти і передових знань. Вища освіта стала відігравати роль формального атрибуту працівника, підтверджуючи його статус відповідним дипломом”¹⁵².

За останні 15 років кількість студентів вищих навчальних закладів різних рівнів та різних форм власності зросла більш ніж удвічі й на кінець 2005 року складала понад 2,5 млн. осіб, а частка молоді, що отримала вищу освіту, – 35% порівняно з 18% станом на 1991 рік¹⁵³. За статистичними даними Державного комітету України у справах релігій станом на 1 січня 2006 року, в Україні нараховувалося понад 12,5 тис. недільних шкіл та 175 духовних навчальних заклади різної віросповідної належності та структури (від початкової ланки до закладів професійної освіти), в тому числі: 39 – православних, 20 – католицьких, 94 – протестантських, 7 – мусульманських, 7 – іудейських, по 2 – неорієнталістських і неоязичницьких. Відповідно у них навчається 20448 студентів з них, 9721 на денній формі навчання та 10727 на заочній формі. Тобто, сучасний український соціум характеризує досить значний відсоток студентів (22% з числа молодих людей віком від 14 до 29 років та 5% з усього населення)¹⁵⁴. Для порівняння наведемо статистику інших країн. Зокрема, у Російській Федерації студентство складає 4,7%, в США - 5,5%, у Франції –3,3%, у

* Аспірант ка Відділення релігієзнавств ва Інст ит уг у філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

¹⁵² Згуровський М. Дипломована псевдоосвіта, або суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/585/52615>

¹⁵³ Там само.

¹⁵⁴ Молодь у дзеркалі соціології / заг. ред. О.Балакіревої і О.Яременка. - К., 2001. – С.24; Молодь України. Статистичний збірник // Державний комітет статистики України. - К., 2002. – С.145; Молодь України. Статистичний збірник // Державний комітет статистики України. - К., 2003. – С.87-113; Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року): Щорічна доповідь Президентіві України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К., 2000. – С.9-10

Польщі – 3,8% від усього населення¹⁵⁵. Отже, Україна за чисельністю студентства не випадає з тенденцій, характерних для окремих європейських країн та США.

Ми зосередимо нашу увагу на розгляді чисельної групи сучасної молоді – студентства. Наша стаття базується на даних трьох соціологічних досліджень, що проводилися серед студентської молоді світських та духовних навчальних закладів. Оскільки дослідження проводилися за одним інструментарієм, то вважаємо за можливе порівняти та співставити їхні результати*. Зокрема, опитування студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, що проводилося у 2004/2005 навчальному році в чотирьох регіонах України**; опитування серед слухачів православних семінарій та богословських факультетів, осінь 2004р.***; дослідження серед студентів протестантських духовних навчальних закладів міста Києва, що проводилося з 18 січня по 13 лютого 2006 року****.

Беручись до розробки програми емпіричного дослідження заявленої проблеми, ми врахували, що сьогоденні потрібні якісно нові підходи до аналізу світогляду респондентів з врахуванням того аспекту, що в Україні здійснювалося здебільшого вивчення релігійності студентів в масштабі одного міста¹⁵⁶, окремих вузів, напрямів підготовки (гуманітарне студентство, технічне студентство)¹⁵⁷ або ж в структурі населення України чи у структурі молоді. Анкета, за допомогою, якої проводилося опитування, складена із

¹⁵⁵ Апатенко С. Стратегический ресурс страны // http://www.eed.ru/cover_story/c_120.html

*Респондентам пропонувалося відповісти на ряд питань, які поділялися на два блоки: закриті та відкриті. Зрозуміло, що відкриті питання значно складніші за своєю суттю, оскільки тут можливий варіант різних відповідей, і висока ймовірність того, що респонденти вперше замислюються над запропонованим. В той же час відповіді на ці питання є найбільш інформативними для аналізу світоглядної позиції особистості.

** Загалом опитано 820 респондентів. Як об'єкти дослідження відібрано 24 вузи. Кожний з регіонів представлений наступними навчальними закладами. Захід: *Волинська область*: Волинський державний університет (Інститут соціальних наук) – 2,3%; *Рівненська область*: Рівненський інститут слов'язнознавства Київського славистичного університету (факультети: міжнародних відносин, міжнародних економічних відносин та бізнесу); *Острозька національна академія* (гуманітарний факультет) – 16,1%; *Тернопільська область*: Тернопільська медична академія ім. Я.Горбачевського – 4,3%; *Чернівецька область*: Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича (факультети: економічний, філософсько-теологічний, географічний, хімічний, біологічний) – 11,6%; Центр: *м. Київ*: Київський славистичний університет, Київський національний університет ім. Т.Шевченка економічний; Національний авіаційний університет (факультет психології і соціології); Київський національний медичний університет ім. Богомольця; Національний університет фізичного виховання і спорту України (факультет олімпійський та професійний спорт); Київський славистичний університет (факультети – філологічний, міжнародний туризм, економічний); Транспортний університет – 13,8%; *Житомирська область*: Житомирський державний університет імені І.Франка (Факультети – історичний, природничий) – 4,9%; *Полтавська область*: Полтавський національний технічний університет ім. Кондратюка (архітектурний факультет) – 4,9%; *Хмельницька область*: Хмельницький університет управління і права (Факультети – юридичний, управління та економіки) – 4,3%; Південь: *АР Крим*: Таврійський національний університет (Факультети – філософський, економічний, кримсько-татарська філологія, факультет сходознавства) – 4%. *Одеська область*: Академія державного управління при Президенті України менеджмент організацій; Міжнародний гуманітарний університет (Факультет – міжнародні економічні відносини) – 3,7%. *Запорізька область*: Запорізька державна інженерна академія – факультети енергетики та енергозабезпечення, будівництва і водних ресурсів) – 5,7%; Схід: *Дніпропетровська область*: Дніпропетровський аграрний університет (факультети: агрономічний, економічний, механізація сільського господарства, ветеринарної медицини); Дніпропетровський медичний університет; Дніпропетровський національний університет (Факультети – психології та соціології, геолого-географічний історичний, біолого-екологічний, фізико-технічний, факультет журналістики) – 12,1%. *Донецька область*: Донецький національний технічний університет – 4,3%. *Харківська область*: Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут" (факультети – програмне забезпечення автоматизованих систем, інформатики та управління, інженерно-фізичний) – 7,9%.

*** Загалом опитано 64 респонденти. Дослідження проводилося серед студентів Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (філософсько-теологічний факультет (УПЦ КП), Тернопільської духовної семінарії (УПЦ КП), Тернопільської духовної семінарії (УАПЦ), Рівненської духовної семінарії (УПЦ КП), Чернівецького православного духовного інституту (УПЦ МП)).

**** Загалом опитано 230 респонденти. Дослідження проводилося серед студентів Київського Християнського університету, Київського біблійного інституту "Слово Євангелія", Богословської семінарії (Всеукраїнський Союз Об'єднань Євангельських Християн-Баптистів), Біблійного інституту, Богословської семінарії "Благодать та істина" (Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської П'ятдесятників), Української євангельської теологічної семінарії (Союз вільних церков християн євангельської віри України).

¹⁵⁶ Беликова Н., Беликов А. Во что верит молодежь Украины // НГ-религии. – 2003. – 20 августа. – С. 6.; Беликова Н., Беликов О. Студенти і релігія // Людина і світ. – 2003. – №5. – С. 14-17.

¹⁵⁷ Добрускін М.Е. Новая религиозная ситуация в вузах Украины // Социологические исследования. – 2003. – №10. – С.79-88; Суятінова Л. Молодь, релігія і трансформація суспільства // Соціальна психологія. – 2005. – №1 (9). – С.114-121.

врахуванням змін, які відбуваються в соціально-психологічному, моральному образі студентства та найбільш повно відображає духовний світ молоді. В зв'язку з цим в структуру ймовірних відповідей респондентів були включені альтернативні точки зору, засновані на плюралізмі їх поглядів та думок.

В останні роки в умовах політичного плюралізму та конкуренції в боротьбі за владу різних партій все більше очевидним стає прагнення окремих з них „розіграти релігійну карту”, їх участь в відправленні релігійних обрядів і церемоній, публічна демонстрація свого відношення до релігії, використання релігійного фактору у передвиборчих перегонах – загальновідомі факти, що дискредитують державно-церковні відносини в очах пересічних громадян України. Відтак, дані соціологічних досліджень, на які опирається наше дослідження не лише підтверджують проблеми, що мають місце в сфері державно-церковних відносин, а й дозволяють виявити шляхи їх оптимізації.

Найбільш гостро проблема державно-церковних відносин у сучасній Україні сприймається православною молоддю. Зокрема, державно-церковні відносини вважають за необхідне покращити 93,8% студентів православних семінарій та богословських факультетів, 85,7% студентів протестантських духовних навчальних закладів та 61,6% студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації (Див. таблицю 1).

Таблиця 1.

<i>Скажіть, будь-ласка, чи є потреба в покращенні сьогодишнього стану державно-церковних відносин в державі?</i>	Студенти вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації (N=816)	Студенти православних семінарій та богословських факультетів (N=64)	Студенти протестантських духовних навчальних закладів міста Києва (N=229)
Так	61,6%	93,8%	85,7%
Ні	13,3%	1,6%	6,1%
Не знаю	24,6%	4,7%	7,8%

Розглянемо шляхи вирішення такого стану речей, що вибрало для себе молоде покоління. Найбільш гостро питання утворення національної Церкви постає для студентів православних семінарій та богословських факультетів (46,9%) на відміну від студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, де такий розвиток подій передбачає лише 19,1% опитаних.

Толерантувати міжконфесійні відносини прагнуть 44,5% студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, 27,4% студентів протестантських духовних навчальних закладів та лише 6,3% студентів православних семінарій та богословських факультетів.

Усі три групи респондентів заявили, що невтручання держави у справи Церкви сприятиме оптимізації державно-церковних відносин (відповідно 29,2%, 18,8% і 19,1%).

Насторожує той факт, що нехтуючи Конституцією і законом України визначеною свободою віросповідань 17,2% студентів православних семінарій та богословських факультетів заявляють, що держава повинна підтримувати діяльність лише традиційних для України церков, а 32,8% вважає за доцільне заборонити нові релігійні течії. Ця тенденція наявна також і в середовищі студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, але меншою мірою. Так думає – відповідно 9,1% та 10,4% респондентів. (Див. таблицю 2).

Таблиця 2.

<i>Якщо “Так”, то в чому Ви вбачаєте оптимізацію державно-церковних відносин?*</i>	Студенти вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації (N=517)	Студенти православних семінарій та богословських факультетів (N=62)	Студенти протестантських духовних навчальних закладів міста Києва (N=197)
В утворенні національної Церкви	19,1%	46,9%	–
В забезпеченні толерантності міжконфесійних відносин	44,5%	6,3%	27,4%
У невтручанні держави у справи Церкви	29,2%	18,8%	19,1%
В підтримці державою діяльності лише традиційних церков	9,1%	17,2%	–
У підтримці державою вашої Церкви	–	–	24,8%
В забороні діяльності нових релігійних течій	10,4%	32,8%	–
Інша думка	10,4%	17,2%	19,6%

* Сума перевищує більше сто відсотків, оскільки респонденти могли вибрати більше однієї відповіді

В особистісних думках студентів усіх світоглядних груп чітко простежується домінування політичних мотивів над іншими варіантами відповідей. На нашу думку, вони розігріті Президентськими перегонами 2004 року, що збіглися з часом проведення нашого дослідження. Наведемо найбільш поширені з них: „Невтручання Церкви у справи держави. Щоб держава не одержавлювала віру. Заборона УПЦ МП, як такої, що загрожує національним інтересам України. Церква не повинна втручатися в політичне життя держави, а притримуватися нейтральної думки, в церкві не допустимо займатися політикою. Щоб держава не використовувала Церкву в своїх політичних цілях”.

Майже четверта частина (24,8%) студентів протестантських духовних навчальних закладів акцентують увагу на проблемі підтримки державою саме їх релігійної організації. Ця думку простежується у відповідях і на відкриті питання: „В підтримці державою не лише традиційних церков. Забезпечення на практиці рівних можливостей усіх конфесій. В рівності релігії перед законом. Щоб в державі не дуже акцентувалася увага на православній вірі. В не підтриманні однієї гілки християнства. В підтримці державою всіх конфесій. Зацікавленість держави у християнстві. Взаємодії Церкви і держави. Удосконалення законодавчої бази”.

Значна увага студентської молоді приділена проблемі співпраці держави та церкви в соціальній сфері функціонування суспільства: „Розширення впливу церкви на суспільство. У більшій підтримці благодійних фондів, місій. Потрібна співпраця в плані „Біблію у кожну родину”. Взаємна співпраця в допомозі нарко- та алко-залежним. в фінансовій підтримці діяльності Церкви. Церква повинна впливати на всі сфери життя держави”.

Відтак, сьогодні в площині державно-церковних відносин існують складні, гострі та неоднозначні проблеми, що стосуються питань толерантизації міжконфесійних відносин, невтручання держави у справи Церкви, політизації релігійного життя та ряд інших. Зауважимо, що сучасне молоде покоління чітко бачить означені суперечності, аналізує їх та пропонує свої шляхи вирішення ситуації, що склалася.

М. Васін*

Держава ускладнює реєстрацію релігійних організацій.

(Коментар до проекту Закону України “Про внесення змін до статті 3 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” №4389-І)

З чого все почалося ? Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” №755-IV, який вступив у силу 1 липня 2004 року, створив багато проблем на практиці у процедурі набуття неприбутковими організаціями статусу юридичної особи, які виникли в наслідок його неузгодження із положеннями Законів України “Про об’єднання громадян”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” та інших. Так, Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” (далі – Закон) передбачено окрему процедуру державної реєстрації всіх юридичних осіб, незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, які повинні звертатися з відповідними документами до державного реєстратора. Зокрема, ці положення торкаються і релігійних організацій, незважаючи на те, що для них передбачена спеціальна процедура реєстрації статутів (положень), а саме – державним органом України у справах релігій та Радою Міністрів АР Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями, відповідно до якої релігійні організації отримують статус юридичної особи.

Проблеми, які виникли із новим Законом. Набуття чинності новим Законом створило низку проблем, які вже тривалий час виникають на практиці під час державної реєстрації (легалізації) неприбуткових організацій, найбільш важливими серед яких є наступні:

— **запровадження “подвійної” процедури реєстрації** для неприбуткових організацій, що значно ускладнює для них процедуру отримання статусу юридичної особи;

— **збільшення терміну реєстрації** неприбуткових організацій, оскільки засновникам необхідно буде звертатись до двох інстанцій та готувати два пакети документів для проходження процедури державної реєстрації;

— **оплатність процедури реєстрації** неприбуткових організацій у державного реєстратора, через що законопроектом створюється ситуація, при якій за державну реєстрацію засновники громадських і благодійних організацій зобов’язані платити двічі, сплачувати загальний внесок у розмірі 340 гривень, а релігійних організацій і молодіжних громадських організацій – 170 гривень, що має суттєве значення для

* *Експерт із правових питань Інституту релігійної свободи, магістр права. (друкується за: risu.org.ua).*